

Norden som reddet hennes liv. Det er på sett og vis både skremmende og imponerende at Kollontaj kunne holde ut i sovjetisk tjeneste, til tross for harde offentlige kampanjer mot henne.

I avslutningsartikkelen analyserer Sørbye også Kollontajs ikke helt fremragende skjønnlitterære forfatterskap, som dog belyser hennes feministiske teorier. All skjønnlitteraturen hennes stammer fra tiden i Norden. Dette bringer oss over på spørsmålet vi startet med: Hvilken interesse har Kollontajs tid i Norden når alt kommer til alt?

Svaret blir det kjedelig-akademiske: både ja og nei. Hun har hatt innflytelse i norsk politikk, ikke bare i arbeiderbevegelsen, men også i Venstre. I Sverige var hennes påvirkningskraft begrenset. Lite er skrevet om Kollontaj i Norden. Internasjonal litteratur om Kollontaj kunne vært utfylt på visse punkter, men språkvalget i samlingen er svensk og norsk. For denne anmelderen er det viktigste at artiklene samlet sett gir et innblikk i en personlighet som ligner lite på et endimensjonalt feministisk ikon. Det som synes særlig spennende ved Kollontaj er imidlertid tiden *før* hun ble forvist til Norden.

Enkelte av artiklene har svakheter, uten at jeg vil pukke på dem her. Det blir en del gjentakelser om en leser hele boken fra *a* til *å*, og redaktøren kunne med fordel ha stilt enda flere kritiske spørsmål til sitt studieobjekt. Men etter å ha lest artiklene blir Kollontaj aldri den samme igjen. Ikke engang utsagnet om at det skal

være like naturlig å ha samleie som å drikke et glass vann stemmer. Det er propaganda fra kommunistpartiledelsen for å brennmerke henne som altfor frigjort og løssluppen.

Jeg har etterlyst mer fokus på Kollontajs mørke og problematiske sider. Det er da viktig å ikke dømme henne for hardt. For å overleve måtte hun bli konformist på 1930-tallet og livet ut skrive hyldningsbrev til Stalin. Selv ruvende kulturpersonligheter som Pasternak og Sjostakovitsj ga lignende ofre. Heller ikke Aleksandra Kollontaj kunne la være.

Nils Johan Ringdal

Georg Valentin von Munthe af Morgenstiernes forunderlige liv og reiser
Aschehoug, Oslo 2008, 785 s.

Av Peder Anker

De som måtte tro at vitenskapshistorie er tørt og kjedelig eller også irrelevant for å forstå norsk historie mer generelt, bør lese Ringdals utmerkede biografi om Georg Morgenstierne. Fortellingen om hans liv og mange reiser som språkforsker og professor ved Universitetet i Oslo åpner for nytolkninger av de intellektuelles rolle i norsk og internasjonal offentlighet.

Ringdal skriver levende og godt om Morgenstierne (1892–1978) oppvekst på Oslos beste vestkant, om de unike sosiale og familiære prosessene som ledet ham til studier av indiske og senere iranske språk, og om det lingvistiske forskningsmil-

jøet han knyttet seg til. Tittelen «forunderlige liv og reiser» er dekkende for Ringdals framstilling av det eventyrlige liv Morgenstjerne levde på sine mange reiser rundt i Europa, men også til dagens Iran, Afghanistan, India og Pakistan. Han var gjest, for eksempel, i Fredrich Carl Andreas og Lou Andreas-Salomes legendariske salong i Göttingen på 1920-tallet. Andreas trakk som verdensledende forsker i Zarathustras lære framstående intellektuelle til sitt hoff som var minst like fascinert av hans vakre eksentriske kones teatraliske sanser. Ringdal bringer så leseren tilbake til det jordnære familielivet på Vettakollen i Oslo, før man på nytt kastes ut i en fascinerende beskrivelse av Morgenstjernes reise til India der han møtte ledende skikkelser fra frigjøringsbevegelsen, inkludert Mahatma Gandhi. Den dypere betydning av ordet «ahimsa», sanskrit for ikke-vold, ble behørig notert. I beskrivelsen av forskningen på språk i steder som Mazar-i Sharif, Herat og Kandahar i Afghanistan og Peshawar i Pakistan bringer Ringdal leseren i nærkontakt med de persiske og indiske kulturer Morgenstjerne ønsket å forstå. Det var særlig språkernes historiske opprinnelse han studerte i denne mellomkrigstiden. Med krigen ble språkforskerne splittet med nazisympatisører blant de tyske iranistene mens Morgenstjerne støttet de allierte, en spenning som kom til å prege deler av dette språkmiljøet i årtier. Hjemme i Norge ble Morgenstjerne etter hvert aktiv i riksmålssaken, han arrangerte faglige og populære arrange-

ment om persiske språk og kultur og tok aktivt del i ulike akademiske og sosiale begivenheter.

Ringdal har skrevet en omfattende biografi om et mangfoldig liv. Etter å ha lest i underkant av åtte hundre sider om Morgenstjernes forunderlige liv og reiser, sitter en likevel igjen med lite kunnskap om hans vitenskapelige produksjon. Hovedgrunnen til dette ligger i at Ringdal selv ikke behersket de språk Morgenstjerne studerte og at det derfor har vært vrient å knytte nære bånd mellom språkforskningen og livet han levde. Slik blir det mennesket Morgenstjerne som kommer i sentrum av fortellingen, og ikke hans intellektuelle prestasjoner. Ringdal har hatt tilgang til og brukt et omfattende arkivmateriale til, men han har i liten grad nyttiggjort seg av metodologiske verktøy for å sortere dette. Resultatet er en biografi rik på detaljer, men uten lange linjer og klar argumentasjon. Det legges stor vekt på Morgenstjernes familie og interne sosiale forhold, noe som er helt i tråd med senere vitenskapshistorisk forskning. Deborah Coen har for eksempel vist i sin prisbelønte bok *Vienna in the Age of Uncertainty: Science, Liberalism, and Private Life* (2007) hvor viktig familieband og privatliv er for vitenskap. Det er imidlertid uklart i Ringdals biografi hva all informasjonen om privatlivet skal forklare. Historien om Morgenstjerne legger også stor vekt på hans orientalske reiser, noe som inviterer til postkolonialistisk metode og perspektiver. Edward W. Said har i sin klassiske bok *Orientalism* (1978) vist

hvordan orientalske studier representerte en form for hersketeknikk i Det britiske riket. Hvilken rolle Morgenstiernes studier har spilt i en slik sammenheng er uklart, da Ringdal i liten grad har satt hans språkforskning inn i en kulturpolitisk kontekst. Kort sagt, leseren sitter igjen med en fantastisk historie, men uten et klart inntrykk av hva historien handlet om ut over at Morgenstierne hadde et forunderlig liv.

Disse kritiske merknader ment for et faghistorisk publikum må ikke overskygge det faktum at Ringdal har skrevet en levende og høst leseverdige bok. Beskjeden må være klar til historieinteresserte studenter, elever, venner og bekjente: løp og kjøp. Biografien viser også med all tydelighet at universitetshistoriske arkiver inneholder spennende materiale som i liten grad har vært gjenstand for studier i norsk historie. Historien om Morgenstierne viser betydningen av vitenskap for vår kulturhistorie. Nyheten om at dette skulle bli Ringdals siste bok er et stort tap for historiemiljøet generelt, og et minst like stort tap for den voksende gruppen av historikere som er fascinert av norsk vitenskapshistorie.

Lars Bisgaard & Tore Nyberg (red.)

Tidlige klostre i Norden før 1200
Syddansk Universitetsforlag, Odense
2006, 248 s.

Av Torstein Jørgensen

Det er ikke så ofte det foreligger større nyere studier i Norden med klosterbevegelsen som tema. En viktig årsak er den åpenbare at selve kildetilfanget i vår randsone av Europa – dersom man jevnfører med land i Sentral- og Syd-Europa – er så sparsomt. Kildene er også temmelig ujevnt fordelt, slik at representativiteten i det bevarte materialet er vanskelig å fastslå. Det er derfor vel verdt å legge merke til når en utgivelse som denne ser dagens lys.

Som så mange samleutgivelser er utgangspunktet også for denne et faglig symposium, arrangert ved Syddansk Universitet i Odense i 2002 under samme tema som bokens tittel: *Tidlige klostre i Norden før 1200*. Men boken er mer enn bare et mekanisk opptrykk av symposiets papers. Seks av bokens artikler stammer fra selve symposiet, mens de øvrige fire er tatt med etter særskilt invitasjon, som man uttrykker det, «i det øjemed at komplettere sagsområdet».

Bokens to redaktører er de to Odense-kollegene Tore Nyberg og Lars Bisgaard. Nyberg tør være kjent som en nestor blant klosterforskerne i Norden, ikke minst gjennom sin bok, *Monasticism in North-Western Europe, 800–1200*. Bisgaard har særlig gjort seg faglig bemerket på et tilgrensende tema med sin studie av